

Хилько О.Л.*

ОБСЕ В ЄВРОАТЛАНТИЧНІЙ МОДЕЛІ БЕЗПЕКИ

В статті аналізується роль і місце ОБСЕ в динамічній Євроатлантичній моделі безпеки, питання її ефективності, фактор Росії в зоні діяльності ОБСЕ, ключові вектори реформування.

Ключові слова: ОБСЕ, Євроатлантична модель безпеки, концепція спільної всеохоплюючої кооперативної та неподільної безпеки, Росія.

The article examines the role and place of the OSCE in a dynamic Euro-Atlantic security model, issues of its effectiveness, Russian factor in the OSCE area, the key vectors of reform.

Keywords: OSCE, the Euro-Atlantic security model, the concept of a common comprehensive cooperative and indivisible security, Russia.

В статье анализируется роль и место ОБСЕ в динамичной Евроатлантической модели безопасности, вопросы ее эффективности, фактор России в зоне деятельности ОБСЕ, ключевые векторы реформирования.

Ключевые слова: ОБСЕ, Евроатлантическая модель безопасности, концепция совместной всеобъемлющей кооперативной и неделимой безопасности, Россия.

Постановка проблеми. Сьогодні учасники Євроатлантичної безпекової спільноти переживають складний період переоцінки пріоритетів та є свідками радикальних зсувів у всій структурі міжнародної безпеки та міжнародних відносин. Постійна динаміка міжнародного життя, поширення і вторгнення загроз різного характеру в особисте життя людини – починаючи від терористичних атак до міграційних загроз і кібератак – викликає високий рівень невпевненості і дефіциту безпеки, які відчувають суспільства, держави та окремі особи. Сучасний світ стоїть перед такими асиметричними викликами як тероризм, енергетичні загрози, екологічні катастрофи, поширенням наркоторгівлі, торгівлі людьми і зброєю, кіберзагрози, які набули глобального масштабу. На всі ці та інші загрози очікується адекватна відповідь міжнародних організацій, метою яких є забезпечення безпеки в конкретному регіоні. Однак, хто на сьогодні складає конструкцію євроатлантичної моделі безпеки і чи спроможні ці суб'єкти надавати адекватну відповідь?

Аналіз досліджень та публікацій. Проблематиці ОБСЕ в євроатлантичному безпековому вимірі широко присвячені дослідження європейських та американських науковців, зокрема, М.Емерсона, В.Зелнера, М.Роянські, З.Лачовські, російських – А.Загорського, В.Воронкова, М.Ентіна, а також вітчизняних – О.Павлюк, О.Антоненко та ін. Зі стрімкою динамікою євроатлантичної системи безпеки та міжнародних процесів загалом потребує переоцінки і діяльність ОБСЕ, актуальним є пошук її нового місця та внутрішнього реформування. Огляд та аналіз цих компонентів і пропонується в даній статті.

* кандидат політичних наук, науковий співробітник НДЧ Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Мета статті – проаналізувати роль і місце ОБСЄ в сучасній Євроатлантичній моделі безпеки, з'ясувати рівень її ефективності, висвітлити російський фактор в зоні діяльності ОБСЄ, ключові вектори реформування організації.

Виклад основного матеріалу. Що таке модель євроатлантичної безпекової спільноти? Комісія експертів, скликана в рамках Євроатлантичної безпекової ініціативи (Euro-Atlantic Security Initiative (EASI)) [1, с. 19], визначила її як інклюзивний нерозділений безпековий простір, вільний від опозиційних блоків та сірих зон. В межах цього простору всі суперечки вирішуються виключно дипломатичними, правовими та іншими несиловими засобами без застосування військової сили чи погрози силою. Така спільнота пов'язана розумінням її учасниками ключових безпекових викликів, перед якими вони стоять, та готовністю всіх членів рішуче відповідати на них. Цікавий ще один критерій, який висунули експерти для такої спільноти: члени спільноти мають бути чутливими і виявляти розуміння до безпекових опасень / інтересів один одного з тим, щоби була можливість вибудувати високий рівень довіри, необхідний для того, щоби періодично спільні інтереси отримували верх над конкуренцією.

Запропоноване експертами бачення є, безперечно, ідеалістичним, але до такої моделі варто прагнути. В цьому контексті пропонується розглянути природу і особливості діяльності Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), а не ЄС чи НАТО, оскільки за ряду обмежень і умовностей саме вона може наблизитись до описаної вище моделі євроатлантичної безпекової спільноти. Окрім того, членом лише цієї міжнародної організації з-поміж безпекових інституцій євроатлантичного регіону є Україна, яка у 2013 році буде головує в ОБСЄ. В контексті головування, що наближується, актуальним є розгляд діяльності ОБСЄ як однієї з центральних структур, що формує євроатлантичний безпековий простір.

(Не)ефективність ОБСЄ в управлінні євроатлантичною спільнотою безпеки ?

То ж яку роль відіграє ОБСЄ у Євроатлантичній спільноті безпеки і чи може вона нею ефективно управляти?

Безперечно, ОБСЄ є унікальною організацією, адже представлений нею регіон найширший серед усіх інших безпекових організацій – її члени географічно представлені Європою, Північною Америкою, Кавказом і Центральною Азією (існують формати співробітництва із шістьма середземноморськими та п'ятьма азійськими державами на периферії євроатлантичного простору та з Австралією). ОБСЄ традиційно окреслює межі євроатлантичної спільноти – від Ванкувера до Владивостоку, включає трансатлантичний і євразійський виміри європейської безпеки. Вона виступає активним партнером в мережі організацій, що опікуються питаннями європейської безпеки. Може претендувати на ведучу роль у вирішенні проблем на кожному з чотирьох етапів «конфліктного циклу», якими є раннє попередження, попередження конфлікту, врегулювання кризи і постконфліктне відновлення [2]. Знаковими характеристиками ОБСЄ є її всеохоплюючий підхід до безпеки, надзвичайно високий рівень легітимності і багатосторонній мандат, що дає її членам можливість взаємодіяти на колективній основі для протистояння транснаціональним крос-секторальним викликам.

ОБСЄ вдало впоралася із завданнями подолання протистояння між Сходом і Заходом, що в кінцевому рахунку привело до закінчення «холодної війни». ОБСЄ виявилась ефективною організацією у встановленні довіри між двома ідеологічно ворожими частинами Європи на основі розбудови мережі заходів довіри і досягнення ряду домовленостей з роззброєння. Зі змінами міжнародного безпекового середовища початку 90-х та перенесення центру уваги на питання регіональної стабільності ОБСЄ адаптувалась до нових вимог шляхом інституалізації і перетворення на організацію та зміцнення таких вимірів своєї діяльності як раннє попередження та постконфліктне відновлення, посилення сприяння доброму врядуванню та економічному розвитку.

В рамках ОБСЄ було укладено ряд важливих договорів з контролю над озброєнням та роззброєння, таких як Договору про звичайні збройні сили Європи (ДЗЗСЄ) – встановлював

найбільш прогресивний режим контроль за озброєнням, – Договір про відкрите небо тощо. Адаптована версія ДЗЗСЄ, підписана у 1999 році, ніколи так і не набула чинності, а Росія в 2007 році призупинила свою участь в ньому. Велику роль відіграє поділ інформацію між учасниками про військову організацію держави, склад та чисельність збройних сил, озброєнь, про оборонні доктрини, бюджети, проведення навчань і пересування військ та озброєнь.

Однак, останніми роками чи навіть десятиліття ми зіштовхуємось з твердженням про неефективність ОБСЄ і необхідність її трансформації.

ОБСЄ закидали нездатність запобігти війні на Балканах та російсько-грузинському зіткненню в 2008 році. В постбіполярний період ОБСЄ відіграла активну роль в постконфліктному управлінні та відновленні в Боснії та Герцеговині і Косові. ОБСЄ заснувала робочі групи з кількох затяжних конфліктів, однак для їх ефективної роботи бракувало політичної волі сторін. На території країн-членів ОБСЄ залишаються зони напруги та затяжних конфліктів. Це і Нагірно-Карабаський конфлікт, Абхазія і Південна Осетія, Придністров'я, зона напруги в Центральній Азії.

Які претензії висуваються до ОБСЄ? «Ні НАТО, ні ОБСЄ не представляють собою інституції, які ефективно управляють євроатлантичною системою безпеки» [3, с. 65]. «Головне – ОБСЄ не змогла стати дієвою системою колективної безпеки в євроатлантичному регіоні. Вона виявилася нездатною вирішувати завдання превентивної дипломатії. Вона не змогла запобігти застосуванню сили ні на Балканах, ні в Закавказзі. З'ясувалося, що проголошені нею принципи міждержавних відносин, закріплені в Гельсінському акті і Паризькій хартії, нікого ні до чого за великим рахунком не зобов'язують» [4]. В США та Росії на різних періодах ставилось питання про доцільність подальшого перебування серед членів організації та доцільність її існування як такої взагалі.

Питання ефективності ОБСЄ та й, більше, доцільності її подальшого існування в такій формі усвідомлювалось і піднімалось на офіційному рівні самої організації, про що свідчать дискусії, які були підсумовані у виданій 27 червня 2005 року Підсумковій доповіді та рекомендаціях Групи видатних діячів з питань підвищення ефективності ОБСЄ під назвою «Єдність мети: зробити ОБСЄ більш ефективною» [2], в якій було здійснено аналіз ролі і місця ОБСЄ в системі європейської безпеки.

Проаналізуємо, чим викликані твердження про неефективність ОБСЄ? Вочевидь для відповіді на питання про ефективність ОБСЄ варто дати відповідь на інше запитання: чи вважають члени ОБСЄ, що їх членство в організації може гарантувати власну національну безпеку? Опосередкованою відповіддю може бути висока доля акумулювання членами ОБСЄ світової долі військових витрат. Так, на держави-члени ОБСЄ припадає три чверті всіх світових витрат на військові цілі. У 2007р. на них припадало \$328,8 млрд. з усього обороту США в торгівлі зброєю, що становило \$346,9 млрд. Російська доля в цій торгівлі становила 8,2 млрд. [5, с. 8]. Вочевидь, цей факт дає підстави для висновку про недостатність важелів ОБСЄ відігравати роль гаранта національної безпеки її членів.

Звичайно, ключовою проблемою ОБСЄ є широта її географічного представництва. Вона поєднує членів із різними цінностями, відтак, і різними інтересами та загрозами, відрізняється і бачення способів їх подолання. ОБСЄ – єдина інституція, яка поєднує в собі колишніх стратегічних суперників, що поділяють відмінні цінності. Це інституція зі складною історичною спадщиною та культурними розходженнями. На сьогоднішній день її члени мають і різні цілі своєї участі в діяльності структури. Для когось це певна гарантія національної безпеки, а для когось – інструмент впливу на інших членів або групу членів.

Тож, головною проблемою в діяльності ОБСЄ, на думку автора, є відсутність спільного бачення членами цінностей, інтересів, а, відповідно, вироблення спільних підходів до визначення загроз та адекватної на них відповіді, та відсутність політичної волі до ефективних змін.

Не менш важливим фактором є дефіцит клімату довіри в зоні ОБСЄ, оскільки багато стереотипів минулого переноситься у теперішній час. Вихід Росії з ДЗЗСЄ, підписання якого вважається найбільшим досягненням ОБСЄ в постбіполярний період, не сприяє створенню такого клімату. Ключовими зонами суперечностей і конкуренції є Східна Європа, Кавказ, Придністров'я, а також питання перманентної напруженості – ПРО та енергопостачання. Енергетика стає геополітичним питанням і перетворюється на інструмент тиску.

Якщо проаналізувати документи, на яких побудована ОБСЄ (НБСЄ), то в них великою мірою закладені суперечності, які накладають певні обмеження на ефективність діяльності ОБСЄ. Гельсінський Заключний акт 1975 року містить положення про повагу до суверенної рівності та територіальної цілісності, а також свободу націй на самовизначення. Відповідно, ці положення вступають в суперечність. Однак, цей документ, як багато інших, прийнятих після нього, не регулює внутрішньодержавні конфлікти і не визнає недержавних акторів. Не врегульовані питання забезпечення безпеки всередині держави (у випадку напр., міжнаціональних конфліктів) і розміщення військових сил поза межами Європи. Окрім того, як визнають деякі експерти [5, с. 5], серйозні обмеження на діяльність і саму природу ОБСЄ накладає сповідувана його членами і характерна для 20 століття культура уникання або «негативного миру», коли ключовими постулатами вважаються утримання (від загрози чи використання сили), невтручання.

В глобальному плані все гостріше постає питання про зміну ролі міжнародних інституцій – якщо в 90-х роках панував натоцентричний євроатлантичний безпековий порядок, на заміну якому прийшов євроцентризм на чолі із ЄС в 2000-х роках, то останніми роками в силу наслідків фінансово-економічної кризи, російсько-грузинського конфлікту 2008р., подій на Близькому Сході та Середземномор'ї та ряду інших подій, роль міжнародних регіональних безпекових структур певною мірою девальвується. Ключовими гравцями, які визначають стратегічні вектори руху і правила гри, виступають держави – США, Німеччина, Франція, Росія, Китай. США інтенсифікують свою участь у створенні нового міжнародного порядку в Тихоокеанському регіоні за участю окремих держав.

Великою мірою ефективність ОБСЄ в площині Євроатлантичної безпекової спільноти обумовлюється дієвістю чи недієвістю її основоположної концепції всеохоплюючої кооперативної та неподільної безпеки. Розглянемо її природу.

ОБСЄ і концепція спільної всеохоплюючої кооперативної та неподільної безпеки

З часу свого заснування ОБСЄ (до 1994 року – НБСЄ) поклала в основу свого функціонування всеохоплюючий підхід до безпеки, який передбачає її комплексний розгляд в трьох взаємодоповнюваних вимірах («кошиках») – воєнному, економічному, гуманітарному. Під всеохоплюючою безпекою малось на увазі як рівність безпеки для всіх, так і збереження статус-кво та внесення будь-яких територіальних змін мирним шляхом за взаємною згодою.

В ОБСЄ всеохоплюючий підхід до безпеки тісно ув'язується із кооперативним підходом, що передбачає неподільність безпеки, тобто співробітництво є вигідним для всіх держав-учасниць і загроза для одного з учасників може становити небезпеку для всіх членів. Відтак, жоден з учасників не може зміцнювати свою безпеку за рахунок безпеки іншого. При чому цей постулат був зафіксований ще в Гельсінському Заключному Акті НБСЄ 1975 року, а пізніше підтверджувався в ряді ключових документів, зокрема, Паризькій Хартії для нової Європи 1990р., Лісабонській Декларації 1996р. про спільну та всеохоплюючу модель безпеки для Європи та інших. У Гельсінських рішеннях 1992р. висловлювалась рішучість розвивати «нові безпекові відносини, що ґрунтуються на кооперативних і спільних підходах» і з цією метою було засновано новий орган – Форум з безпекового співробітництва. Кодекс поведінки з військових аспектів безпеки 1994р. підтверджував неділимість безпеки і містив заклик не зміцнювати безпеку за рахунок безпеки інших.

Концепція всеохоплюючої кооперативної неподільної безпеки передбачає, згідно Лісабонської Декларації про модель загальної та всеохоплюючої безпеки для Європи ХХІ ст. 1996

року, що жодна держава, організація чи угруповання в межах ОБСЄ не може нести виключну відповідальність за підтримку миру та стабільності в регіоні ОБСЄ або розглядати будь-яку частину регіону ОБСЄ як власну сферу впливу.

Хартія Європейської безпеки, прийнята в Стамбулі в 1999 році, концептуально окреслила формування спільної та неподільної безпеки, вільної від розподільчих ліній та зон із різними рівнями безпеки та такої, що базується на принципах рівності у партнерстві, довіри, взаємної відповідальності, солідарності, превентивних дій, самообмеження та військової транспарентності. Складовою Хартії стала Платформа для кооперативної безпеки, метою якої вголошувалось посилення взаємопосилюючого характеру відносин між організаціями та інституціями з метою просування всеохоплюючої безпеки в межах ОБСЄ; зміцнення співробітництва між ОБСЄ та іншими міжнародними організаціями на основі рівності, спільних цінностей та взаємовідносин, що зміцнюють один одного; активна підтримка концепції спільної всеохоплюючої та неподільної безпеки та спільний безпековий простір, вільний від розподільчих ліній.

Тож, всі ці етапи складають основу функціонування ОБСЄ, що ґрунтується на багатовимірній концепції спільної всеохоплюючої кооперативної та неподільної безпеки, яку підтвердила прийнята Радою Міністрів ОБСЄ в Маастрихті в грудні 2003 року Стратегія ОБСЄ з реагування на загрози безпеці і стабільності в ХХІ столітті. Маастрихтська стратегія не оновлювалась, відтак держави-члени і зараз керуються її положеннями. На самміті ОБСЄ в Астані (грудень 2010р.) була прийнята Астанинська декларація «Вперед до безпекового співтовариства», де підтверджувалась відданість концепції всеохоплюючої, кооперативної, рівної та неподільної безпеки.

Деякі експерти [5, с. 5] розглядають кооперативну регіональну безпеку як рух до інклюзивного мультилатералізму через створення чи зміцнення колективних інституцій на основі верховенства права. На євроатлантичному просторі таких інституцій вистачає, однак вони й самі і є проблемою, оскільки їх компетенція пересікається, а функції часто дублюються, спостерігається асиметрична конкуренція. ОБСЄ має точки дотику і переплетіння компетенції з Радою Європи та ЄС.

ЄС приміряє на себе роль більш потужного воєнного гравця нарівні з НАТО, паралельно залишаючись важливим центром забезпечення економічної безпеки. У східній частині євроатлантичної зони – СНД зі своїми моделями фрагментованих економічних взаємозв'язків, спрямованих на забезпечення економічної безпеки учасників у формі зон вільної торгівлі та Митного союзу. У гуманітарному вимірі пересікається діяльність Ради Європи і ОБСЄ у вигляді Офісу демократичних інституцій та прав людини.

В сучасних умовах сам по собі кооперативний підхід не робить ОБСЄ унікальною інституцією після запровадження Євросоюзом політики сусідства – як інструменту забезпечення безпеки Союзу через безпечне сусідство, – і закріплення кооперативного підходу через співробітництво із партнерами в Лісабонській Стратегічній концепції НАТО 2010 року.

Колишнє протистояння між НАТО і ОВД певною мірою екстраполюється на відносини НАТО і Організацією Договору колективної безпеки (Росію). Певні спільні функції будуть все більше спостерігатись в діяльності ОБСЄ та Шанхайської організації співробітництва, до порядку денного діяльності якої також входять безпекові питання.

Невключеність в жодні регіональні безпекові організації України, Молдови, Грузії, Азербайджану залишає підстави говорити про бар'єр або «сіру зону», за яку відбувається суперництво між учасниками за вплив на країни цієї зони.

Тож постає питання, наскільки концепція кооперативної безпеки ОБСЄ є інклюзивною, кооперативною і всеохоплюючою. Очевидно, що в її реалізації залишаються проблеми та лінії розподілу. Концепція кооперативної безпеки вимагає від членів, що нею керуються, політичної волі до дій. Якщо її немає, концепція не працює.

Росія в зоні діяльності ОБСЄ

Політика Росії в ОБСЄ є одним із факторів, що впливає на ефективність її діяльності. Як вважають деякі експерти [6, с. 26], ОБСЄ Росії не потрібна. Росія не сприяє ефективному використанню кооперативних підходів в ОБСЄ, зокрема, вийшла з ДЗЗСЄ, встановила неможливі для виконання вимоги щодо його адаптації. Як в 1975 році Росія активно протистоїть в діяльності ОБСЄ розиткові гуманітарного кошику – людського виміру безпеки, прикладом чого може бути недопуск спостерігачів ОБСЄ на ряд виборів до загальнонаціональних органів влади. Росія залучена прямо чи опосередковано до ряду конфліктів на території ОБСЄ та зони власного підвищеного інтересу. Від позиції Росії щодо виконання цілей, задекларованих ОБСЄ, великою мірою буде залежати майбутнє організації.

В роки СРСР ОБСЄ відіграла функцію включення ізольованого Союзу до обговорення загальноєвропейських процесів; в перше десятиліття після «холодної війни» ОБСЄ допомагала Росії відстоювати свої інтереси на пострадянському просторі та в ЦСЄ. Після того як ряд країн ЦСЄ приєдналися до НАТО і ЄС ця функція відпала і Росія з посиленням своїх позицій і амбіцій на міжнародній арені почала шукати і знаходити інші вагомші канали впливу і інструменти взаємодії на двосторонньому рівні.

Цікаво, що в Росії на офіційному та експертному рівні також обговорювалось питання доцільності подальшого членства в ОБСЄ. В цьому контексті варто звернутись до показової статті відомих експертів А.Загорського та М.Ентіна в журналі «Росія в глобальній політиці» [7], де вони переконували у доцільності продовження членства Росії в організації, що надає їй додаткові важелі впливу на політику в зоні ОБСЄ і є важливим символом залученості в загальноєвропейський процес. А «вихід Росії і навіть розвал ОБСЄ, по суті, не знімає ні одну з проблем, яких хотілося б позбутися Москві». Експерти пропонують змусити ОБСЄ сфокусуватись на російському порядку денному, який може бути сформований на базі пропозиції Д.Медведева щодо Договору про європейську безпеку.

Метою російської ініціативи може бути відродження центральної ролі ОБСЄ в євроатлантичній системі співробітництва. Відтак, на сьогоднішній день ОБСЄ виступає в якості платформи, на якій ведуться переговори щодо переформатування системи загальноєвропейської безпеки в рамках Корфуського процесу, ведуться переговори навколо запропонованого Росією пан-європейського безпекового договору.

Пропозиція Медведева, по-перше, посилила інтерес до ОБСЄ, а, по-друге, підкреслила, що цінності та принципи, на яких заснована ОБСЄ, ще живі і актуальні – адже принципи, закладені в запропонований російським президентом Договір про європейську безпеку, фактично відтворюють основні принципи Гельсінського декалогу принципів 1975 року.

Найбільшим викликом для євроатлантичної спільноти є виробити чітку єдину стратегію щодо відносин з Росією та запропонувати гідне її потенціалу і потужностям місце в регіональній системі безпеки. Видається, що створення на основі консенсусу ефективної юридично зобов'язуючої системи кооперативної безпеки із залученням Росії та пропозиції ширших можливостей для участі в безпекових проектах для держав-партнерів зможе знизити загальну напругу та конкуренцію на загальноєвропейському та трансатлантичному просторах і зняти питання про розподіл регіональних сфер впливу.

Висновки. Бачення перспектив ОБСЄ.

Вочевидь, потреба в переоцінці своєї ролі і пріоритетів діяльності стоїть перед ОБСЄ гостро і в цьому думки експертів сходяться. Ключовими векторами реформування можуть бути наступні: трансформація ролі ОБСЄ в бік посередництва і акумулювання спільних ресурсів; розвиток потенціалу в якості форуму для рівноправного політичного діалогу; реструктуризація відносин між ключовими безпековими організаціями євроатлантичного регіону і ролі ЄС в ОБСЄ, зокрема; структурні та функціональні реформи всередині самої ОБСЄ; вироблення компромісу щодо спільних цінностей та інтересів, на базі яких будуть визначатись загрози та обиратися шляхи їх подолання. Деталізуємо вищевказані вектори:

- ОБСЄ має розвивати роль посередника, який співставляє і стикує інтереси та цілі учасників, що входять до різних міжнародних організацій, залучає спільні ресурси міжнародних організацій та міжнародних програм, що діють в регіоні разом із власними ресурсами. Доповідь групи експертів [2] рекомендує такий підхід як такий, що міг би закріпити за ОБСЄ роль партнера зі співробітництва;

- має розвиватись потенціал ОБСЄ як форуму для рівноправного політичного діалогу, як платформи для дискусій. На думку деяких експертів, ОБСЄ може запропонувати свою роль в якості моста між різними акторами, при чому не лише між ЄС і НАТО, але й між ШОС та ОДКБ [8, с. 18];

- окремої уваги потребує врегулювання конкуренції між регіональними безпековими організаціями. ЄС і ОБСЄ є більшими конкурентами, ніж НАТО і ОБСЄ. На держави-члени ЄС припадає 70% бюджету ЄС і велика доля спільних для обох організацій ресурсів. ЄС і ОБСЄ є конкурентами в питаннях енергетичної безпеки та врегулювання затяжних конфліктів, зокрема, в Грузії та Нагірному Карабасі. Відтак існує потреба в реструктуризації відносин між цими інституціями.

В цьому сенсі з метою посилення ефективності ОБСЄ свій проект запропонував відомий європейський дослідник Майкл Емерсон. В своїй роботі «Боротьба за цивілізований ширший європейський порядок...» [9, с. 10-11] він пропонує, по-перше, забезпечити Євросоюз статусом повноправного члена ОБСЄ. Це дасть можливість ЄС очолити реформування ОБСЄ. Він пояснює свою пропозицію тим, що членство ОБСЄ дуже широко представлене і складає 56 суверенних держав, 27 з яких входять до ЄС – тобто майже половина. А ЄС як організація має в ОБСЄ статус спостерігача. Це надто ускладнює процедури і механізми прийняття рішень в ОБСЄ. А, враховуючи те, що багато країн-партнерів ЄС приєднуються до заяв ЄС в рамках його зовнішньої і безпекової політики, 27 членів часто збільшується до 42. Відтак, М.Емерсон пропонує ЄС стати повноправним членом ОБСЄ.

По-друге, на думку дослідника, наступним кроком могло би бути створення ядра / групи ключових гравців в рамках ОБСЄ – такої собі постійно діючої Європейської Ради безпеки («European Security Council»), що буде певною мірою нагадувати Раду безпеки ООН. Така Рада могла би складатись із ЄС, США, Росії, Туреччини та України та деякими ротаційними членами, з яких один представляв би європейських не-членів ЄС і один – Центральну Азію. На думку дослідника, така реформа сприяла би і виробленню єдиних зовнішньополітичних позицій всередині ЄС, оскільки потреба виступати в ОБСЄ єдиним голосом певним чином дисциплінувала би членів.

Окрім того, М.Емерсон пропонує створити нову Велику четвірку, яка би включила в себе США, Росію, НАТО (у вигляді Генерального секретаря) і ЄС (у вигляді президента та Високого представника), яка буде або альтернативою ОБСЄ або буде доповнювати гіпотетичну Європейську Раду безпеки.

Водночас, проект створення Європейської Ради безпеки, де ЄС буде виступати єдиним голосом, може ускладнитись тим фактом, чи захоче ЄС виступати одним голосом. Враховуючи сучасні тенденції в розвитку ЄС, де ключову роль намагаються відігравати Німеччина і Франція, які безпосередньо на двосторонній основі контактують зі США і Росією та, до певної міри, є провідниками / лобістами їх позицій в ЄС, виступ в ЄС як єдиного члена ОБСЄ в такій Раді видається мало реалістичним.

- ОБСЄ потребує структурних реформ, зокрема, надання правосуб'єктності організації, що наділить і персонал ОБСЄ певним захистом у вигляді дипломатичного статусу. Статут ОБСЄ, що чітко зафіксує основні цілі, принципи і обов'язки, структуру і функції керівних органів, зокрема, чітко розмежує функції Генерального Секретаря і головуючого від держав-членів, наповнив би ОБСЄ реальним змістом як повномасштабної регіональної організації. Потребує перегляду в бік більшої гнучкості принцип прийняття рішень. Має бути збільшена увага до неформальних обговорень як інструментів більш ефективного прийняття рішень;

- зміцнити між учасниками відчуття єдності цілей та вироблення єдиних пріоритетів – це додало би організації суттєвої ваги. Євроатлантичний регіон, який в широкому сенсі включає в себе Європу, Центральну Азію, Північну Америку, в першу чергу, має віддати перевагу визначенню спільних компромісних цінностей і інтересів, навколо яких буде сформована і розроблена стратегія, на якій базуватиметься діяльність всіх членів. Допоки члени не домовляться про загальноприйняті усіма принципи визнання автономії чи незалежності етнічних осередків, сепаратистських рухів, затяжні конфлікти вирішені не будуть.

На майбутнє ОБСЄ, безумовно, вплине ступінь участі США в європейських справах (рівень якої останнім часом стрімко знижується); прагнення Росії залучатись до європейських справ; перспектива розвитку ЄС і, зокрема, його східної політики та політики сусідства; події та конфлікти на Близькому Сході та в Середземномор'ї; політика Туреччини тощо.

Список використаних джерел:

1. Rojansky Matthew. A Euro-Atlantic security community for the 21st century. Euro-Atlantic Security Initiative / Matthew Rojansky // Building bridges. Security community and partnerships for change. Published by the Organization for Security and Co-operation in Europe. – Austria. – June 2011. – PP. 19-25.
2. Common Purpose. Towards a More Effective OSCE. – Final Report and Recommendations of the Panel of Eminent Persons on Strengthening the Effectiveness of the OSCE. – 27 June 2005.
3. Mankoff Jeffrey. Reforming the Euro-Atlantic Security Architecture: An Opportunity for U.S. Leadership / Jeffrey Mankoff // The Washington Quarterly. – April 2010. – P. 65-83.
4. Энтин М. Возможны ли совместные инициативы России и ЕС в ОБСЕ / М.Энтин // Режим доступа: <http://www.alieuropa.ru/vozmozhni-li-sovmestnie-initsiativi-rossii-i-es-v-obse>.
5. Bailes Alyson and Lachowski Zdzislaw. Collective Security and the politico-military role of the OSCE / Alyson Bailes and Zdzislaw Lachowski // Security and Human Rights.- 2010. – No. 1, P. 5-11.
6. Ghebali Victor-Yves. The OSCE at a Crossroad: The Difficulty of Overcoming Russian-Related Dilemmas / Victor-Yves Ghebali // The Future of the OSCE in the Perspective of the Enlargements of NATO and the EU. – PSIO Occasional Paper №1. Geneva. – 2004.
7. Загорский А., Энтин М. Зачем уходит из ОБСЕ? / А.Загорский, М.Энтин // Россия в глобальной политике. – №4, Июль – Август 2008.
8. Antonenko Oksana. Euro-Atlantic security: from institution-building to problem-solving / Oksana Antonenko // Building bridges. Security community and partnerships for change. Published by the Organization for Security and Co-operation in Europe. – Austria. – June 2011. – P. 13-18.
9. Emerson Michael. The Struggle for a Civilised Wider European Order. Elements for a European Security Strategy / Michael Emerson // CEPS Working Document No. 307/October 2008. – 28 p.